

Drie figuren met handkar

Chris Beekman (1887-1964)

Singer Laren
Laren
1917. Olieverf op doek, 45,2 x 75,3 cm
Gesigeneerd rechtsonder: *Christ B. 1917*
Herkomst: particulier bezit

*Eerst verwerken en laten bezinken, aldus typeerde biograaf Ger Harmsen de primaire reflex van de schilder Chris Beekman (1887-1964).¹ Een zekere demonstratie van dat principe is het schilderij *Drie figuren met handkar* uit 1917 dat de Stichting Vrienden van het Singer Museum met steun van de Vereniging Rembrandt voor Singer Laren wist te verwerven. Het werk bevond zich sinds 1918 in particulier bezit en vormt nu in Singer het aandoenlijke middelpunt van een groep werken van Bart van der Leek (1876-1958) en Peter Alma (1886-1969).*

LAREN

Voor velen bestaat de eerste associatie met Larense schilderkunst uit boereninterieurs en genretaferelen van kunstenaars als Evert Pieters (1856-1932) en Albert Neuhuys (1844-1914): moeders met kinderen bij haardvuren, Larense vrouwen bij wiegies en kousenstoppende boerenmeiden. Lammert Wortel, Jan Majoor de bulleboer, Teus Kok, Griet Smit-Calis, Betje Grob, het zijn de naamgevers van portretten in de Singercollectie die je in de buurt brengen van de autochtone inwoners van Laren en Blaricum. Zij zaten model voor de kunstenaars van toen, maar hun leef- en denkwereld stond ver af van deze artiesten.² Dat verschil wordt pas echt verbazingwekkend als je realiseert dat zich onder de ogen van Lammert, Teus en Betje tussen 1916 en 1919 in Laren een van de meest

Jongen met kruiwagen
Chris Beekman
1916-1917. Olieverf op doek,
53 x 72 cm
KROLLER-MULLER MUSEUM,
OTTERLO

spectaculaire fenomenen van de 20ste-eeuwse schilderkunst voltrok: de ontwikkeling van de geometrisch abstracte kunst, onder aanvoering van Piet Mondriaan (1872-1944) en Bart van der Leck, op de voet gevolgd door 'eerst-verwerken-en-laten-bezinken' Chris Beekman. Het aandoenlijke en tegelijk verbazingwekkende is dat in *Drie figuren met handkar* die twee werelden van de moderne ontwikkelingen enerzijds en de boerenbevolking als modellen anderzijds elkaar heel even lijken te raken.

ONTWIKKELING EN IDEOLOGIE

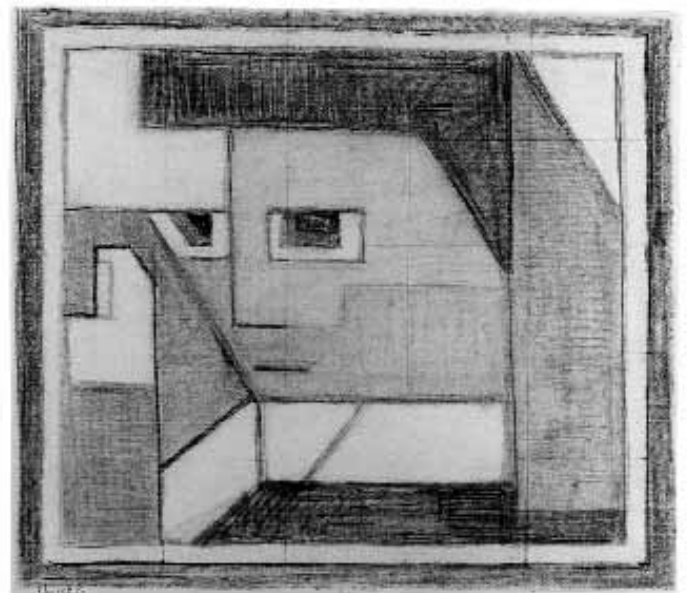
Drie figuren met handkar is een werk uit de Gooise periode van Chris Beekman. Beekman, geboren in 1887 in Den Haag, verhuisde in 1916 naar Eemnes en onderhield nauwe banden met Bart van der Leck die in datzelfde jaar in Laren was gaan wonen. Beiden verkeerden in de Gooise kring van Peter Alma en Piet Mondriaan. Bij deze groep kunstenaars vindt in die periode de belangrijke ontwikkeling van een vereenvoudiging en geometriesering van de geschilderde werkelijkheid plaats. *Drie figuren met handkar* is een goed en aansprekend voorbeeld van die ontwikkeling.

Naast Beekmans gebruikelijke thema's uit zijn Haagse tijd, waarin hij al belangstelling toonde voor het afbeelden van armen, behoeftigen en handwerkers, begon hij in Laren met het schetsen van karren en trekhonden. Hij maakte een reeks litho's en schilderijen van een vrouw naast een hondenkar met melkbussen, een man die een handkar met manden voortduwt, een jongen met een kruiwagen en ook *Drie figuren met handkar*. Deze groep werken markeert het begin van Beekmans overgang naar een grotere schematisering van zijn voorstellingen. Waar in een iets eerder geschilderde scène als *Jongen met kruiwagen* verschillende elementen nog een zekere mate van realistische detaillering hebben, zijn in *Drie figuren met handkar* die details verdwenen. De kinderen die de kar voortduwen

Voorstudie voor een kop
Chris Beekman
Ca. 1918. Potlood en krijt
op papier, 30,6 x 35,2 cm
SINGER LAREN

en de bomen en het huis op de achtergrond zijn zondermeer herkenbaar, maar wel uiterst plat en vlak geschilderd. Het huis is een monochroom blauw vlak geworden zonder ramen en deuren, de kale bomen met grillige takstructuren zijn vlakke groene veelhoeken en de kleding van de drie kinderen vertoont nauwelijks nog plooiën of schaduwen. Beekman is met dit werk zichtbaar op weg naar het schilderen van vlakjes in de primaire kleuren rood, geel en blauw, wat hij korte tijd later in een aantal gevallen ook werkelijk zal doen. Het meisje van het drietal draagt een opvallende rode sjaal die vooruit wijst naar vergelijkbare vormen in primaire kleuren in latere werken, zoals *Gezichten* uit 1918 en *Voorstudie voor een kop*, beide in de Singercollectie. Heel even werkt hij volledig abstract, maar na 1920 zien we hem weer figuratief werken.

Drie figuren met handkar is een stap in dat proces bij Beekman, die hierbij Bart van der Leck in zijn voetsporen volgde, zij het met enige vertraging. Piet Mondriaan had al in 1914 de naturalistische voorstelling vaarwel gezegd. Andere deelnemers van de twee jaar later opgerichte kunstenaarsgroep De Stijl zouden hem daarin volgen. Beekman was uitstekend op de hoogte van alle ontwikkelingen en een hartstochtelijk deelnemer aan de debatten. Desondanks sloot hij zich niet aan bij De Stijl en ondertekende hij het manifest niet. De pure geometrische abstractie was hem te absoluut. Hij geloofde uiteindelijk ook niet in het functioneren ervan voor de ervaring van een waardevrije, nieuwe – communistische – gemeenschap, de ideologische onderlegger die voor veel kunstenaars de politieke leidraad voor hun artistieke handelen vormde. Niettemin schemert zijn politieke voorkeur wel door in zijn onderwerpskeuze, ook al bemoeide hij zich net als de andere plaatselijke 'wereldverbeters' – theosofen,

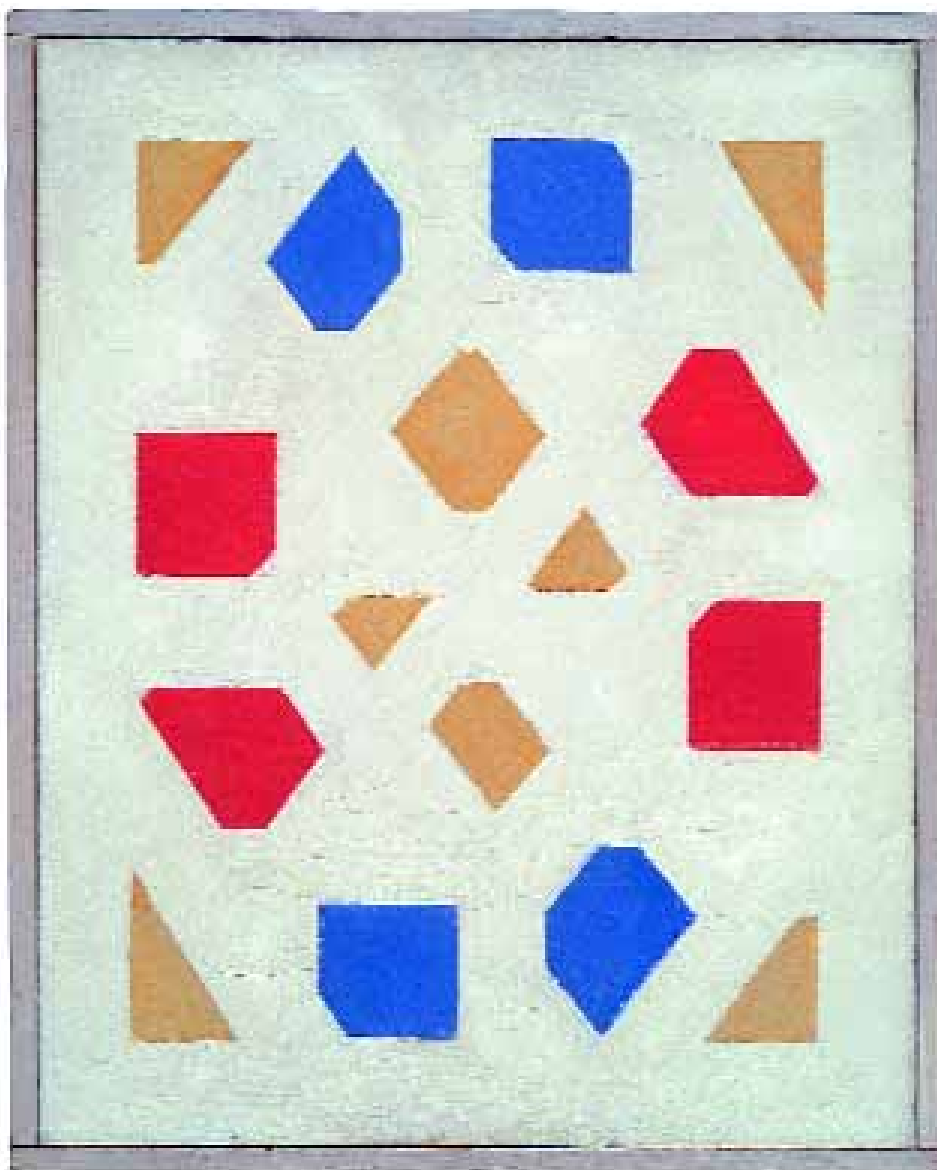
antroposofen, geheelonthouders, vegetariërs, rein-leven aanhangers, Tolstojanen, pacifisten, verkondigers van oosterse wijsheid – nauwelijks met de arme Larense bevolking.³

Als communist worstelde Beekman enigszins met zijn opdrachtgevers, de rijke burgerij. Tegen een maandelijks toelage van H.P. Bremmer belandden zijn schilderijen onder andere in de collectie van Helene Kröller-Müller. Tegelijkertijd joeg hij de plaatselijke burgemeester tegen zich in het harnas door zich in cafés te misdragen en als een Gooise bal *avant la lettre* Laren onveilig te maken met een – geleende – automobiel.⁴ Het is die ideologische spagaat van Beekman, in combinatie met de toenmalige optimistische sociale hutspot in Laren, en de voorstelling van *Drie figuren met handkar* zelf, die mij de eerder gedane kwalificatie ‘aandoenlijk’ ontlokten.

SINGER

Hoe aandoenlijk de voorstelling ook is, zij heeft het Amerikaanse kunstenaars- en verzamelaarsechtpaar William en Anna Singer niet tot aanschaf kunnen verleiden, als die het doek al onder ogen hebben gehad. Hun smaak werd gedomineerd door Franse kunst, Haagse School, de eerder genoemde Larense schilders en (neo)impressionistische – Amerikaanse – schildersvrienden van William Singer, zoals Henri Le Sidaner, Willard Metcalf, William Chase, Walter Griffin en Frederic Frieseke. Al sinds 1980 heeft Singer Laren haar collectiebeleid verruimd met kunstenaars uit de modernistische periode, zo mogelijk in relatie tot hun werkperiode in het Gooi. Dat heeft geresulteerd in een indrukwekkende reeks aanwinsten van Jan Sluijters, Leo Gestel, Jan Toorop, Bart van der Leck, Mommie Schwarz, Else Berg en Herman Kruyder.⁵

Laren mag dan tussen 1916 en 1920 tijdelijk het ‘mondiale middelpunt’ van de ontwikkeling van de geometrische abstractie zijn geweest, in de verzameling van William en Anna Singer heeft dat geen weerslag gevonden. Met het bijeenbrengen van een kern van werken die deze ontwikkeling representeren, wordt deze ‘omissie’ in het museum geleidelijk hersteld. *Drie figuren met handkar* van Beekman past in dat streven. Singer Laren bezit sinds 1991 een geometrisch landschap (aquarel en gouache) van Peter Alma uit 1913 en enkele geometrisch abstracte voorstellingen in olieverf van Lou Loeber uit de periode 1925-’30. In 1997 werd de reeds genoemde tekening *Voorstudie voor een kop* van Beekman verworven; in 2002 kreeg Singer *Gezichten* uit 1918 van het Kröller-Müller Museum in bruikleen, een verdere uitwerking van hetzelfde onderwerp. De bruikleen van het Kröller-Müller Museum bevat ook Bart van der Lecks *Lopende Kat* (1921) en *Gezin* (1922). Daarnaast kreeg het museum uit particulier bezit van Bart van der Leck *Compositie* (1918) en *Vrouwenfiguur* (1958) in bruikleen.

De aanwinst zal de komende maanden deel uitmaken van de tentoonstellingen *Schildersdorpen in Nederland 1840-1940* en *Van Mauve tot Mondriaan. Van Koch tot Koons. Caldic Collectie*. Het werk manifesteert de band met de recent geopende permanente presentatie van de eigen collectie, die in haar huidige vorm tot ten minste medio 2005 te zien zal zijn. Daarnaast bereidt Singer Laren zich voor op 2006, wanneer het vijftigjarig jubileum van het museum en theater gevierd gaat worden. Anna en William Singer gaven de aanzet tot de bewustwording van het rijke culturele erfgoed van Laren. Het museum zet die opdracht voort en Chris Beekmans *Drie figuren met handkar* kan gezien worden als een verbreding, nuancering en completering van het beeld van de kunstproductie van de kunstenaarskolonie Laren. Die reikt echter verder dan de beeldende kunst alleen. Singer Laren, met haar theater-, museum-, en concertprogramma, de prachtige villa en tuin, wil de komende jaren trachten het middelpunt te zijn van een herontdekking van de multidisciplinaire gekte en het élan van ruim een eeuw geleden ♦

Ineke Middag

Compositie

Bart van der Leck
1918. Olieverf op doek,
40 x 32 cm
SINGER LAREN, PARTICULIER
BRUIKLEEN

Noten

1. Ger Harmsen, *Chris Beekman. Een kunstenaarsleven, 1887-1964*, Nijmegen 1999, p.32.
2. Zie Ann Blokland e.a., *Collectie Singer. Schilderijen*, Zwolle 2002.
3. *Op. cit.* (noot 1), p. 34. Lien Heyting wijdde een uitvoerige publicatie aan dit hilarische gezelschap: Lien Heyting, *De wereld in een dorp. Schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum 1880-1920*, Amsterdam 1994.
4. *Op. cit.* (noot 1), p. 69.
5. De meeste zijn al verwerkt in de bestandscatalogus schilderijen uit 2002 (zie noot 2).